
КРУГЛИЙ СТІЛ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КОМУНІКАЦІЯ У
ФІЛОСОФСЬКІЙ ОСВІТІ

*I. M. Ясна, здобувач, ЦГО НАН України
llami.yasna@gmail.com*

**ФІЛОСОФІЯ У ШКОЛІ:
СВІТОВІ ВЗІРЦІ ТА УКРАЇНСЬКІ НАПРАЦЮВАННЯ**

В контексті дискусій про філософську освіту, неможливо обійтися увагою питання про статус філософії як методологічного та світоглядного ядра освітнього процесу. Ця проблема набуває особливої актуальності сьогодні, коли Україна знаходиться на своєрідному цивілізаційному роздоріжжі, один з шляхів якого веде у бік європеїзації, другий повертає до радянської моделі. Ядром освіти європейського зразку завжди була і залишається саме філософія, утворюючи той ґрунт, на якому тільки й могло відбутися становлення європейської світоглядної парадигми, тому європейська традиція впровадження елементів філософської освіти не лише на рівні університетів, але й у школі, є актуальним взірцем, на який слід звернути увагу у пошуках шляхів розвитку вітчизняної системи освіти.

Можна виділити дві потенціальні ніші впровадження таких елементів: у молодшій і середній школі у формі спеціалізованих курсів філософії для дітей та для старшокласників через інтеграцію блоку філософських дисциплін у ланку ліцейської освіти.

Однією з найвідоміших розробок для першого з зазначених сегментів є ініціатива "Philosophy for Children", започаткована Метью Ліпманом у 1974 році. Навчальні посібники для проведення занять за цією методикою перекладаються багатьма мовами, а два з них вже перекладені українською в межах гранту Монтклерського університету США. Над впровадженням методики поки що працюють поодинокі ініціативні групи, серед яких Лабораторія "Філософія для школярів" при кафедрі філософії Інституту філософської освіти і науки імені М.П. Драгоманова (за керівництвом Надії Абраменко), Спеціальна дослідницька група з проблеми "Філософія в школі" у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського (за керівництвом Тетяни Бондар), на кафедрі соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (за керівництвом Юрія Наріжного).

Є й від початку вітчизняні розробки, зокрема, методика "Філософія для дітей" та однайменний підручник, розроблені Наталією Гавриш та Оленою Ліннік [Гавриш Н. Лінник О. Цікава філософія для дітей: мето-

дичний посібник для творчих педагогів і батьків дітей дошкільного й молодшого шкільного віку. – Київ: Шкільний світ, 2011. – 128 с.]; "Методика розвитку критичного мислення", яку розробляє та впроваджує Олена Пометун, та інші. Представляють інтерес і проекти філософської освіти для дорослих, як то навчальна програма "Мудрі розмови" Людмили Криворучки.

Щодо філософії на рівні старшої школи, то тут однією з можливих стратегій може стати виокремлення філософсько-гуманітарного ліцею як освітнього сегменту між середньою та вищою школою, що суголосно з традиціями низки європейських країн.

Утім, проекти, спрямовані на створення ліцею як окремої освітньої ланки, в Україні поки що майже відсутні. Хоча закладів з назвою "ліцей" чимало, частіше йдеться не про загальну гуманітарну освіту, а про спеціалізацію за популярними напрямками: економічним, правовим, медійним тощо. Чітко позиціонують себе як гуманітарні лише одиниці вітчизняних закладів, як, наприклад, Коцюбинський гуманітарний ліцей" в Ірпені.

Інший бік проблеми – в тому, що навіть вони функціонують у загальному форматі середньої школи. Як зазначає Сергій Пролеєв, це – вада не лише ліцеїв, але української шкільної освіти взагалі: "інтелектуальне й соціальне призначення старшої школи суттєво відрізняється від призначення початкової чи середньої, але ж в Україні ж старша школа взагалі інституційно не виокремлена й поглинута нею" [Ясна І., Пролеєв С. Філософія в освітньому просторі: потенціал ліцею // Освітня політика: портал громадських експертів, 2015-10-14].

Другу групу утворюють ліцеї при вищих навчальних закладах, майже єдиним прикладом яких поки що може служити Український гуманітарний ліцей Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також Обласний гуманітарний ліцей для обдарованих дітей із сільської місцевості Вінниччини при Барському гуманітарно-педагогічному коледжі імені Михайла Грушевського. Такий підхід теж є лише частковим рішенням, зорієнтованим на підготовку до вступу в даний університет, в той час, як, на думку Олега Хоми, слід зробити ліцеї "тим, чим він є у країнах, де давно існує: окремою освітньою ланкою" [Ясна І. Олег Хома: "Сьогодні слід ставити питання не про те, чи потрібна філософія в українських університетах, а про те, чи потрібні самі українські університети" // Освітня політика: портал громадських експертів, 2015-12-09].

Як діючий приклад окремого закладу можна навести хіба що Чернівецький філософсько-правовий ліцей, викладання двох предметів філософської спрямованості в якому здійснюється за підручниками "Історія філософії" Віктора Огнев'юка і Ірини Утюж (10 клас) [Огнев'юк В. О. Утюж І. Г. Філософія. Історія філософії. Підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів (профільний рівень). – Київ: Грамота, 2010. – 256 с.] та "Філософія" Василя Кременя і Володимира Ільїна (11 клас) [Кремень В. Г. Ільїн В. В. Філософія. Підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів (профільний рівень). – Київ: Грамота, 2012. – 248 с.].

Утім, є багатий світовий досвід країн, як то Франція, Італія, Німеччина тощо, де ліцей є давнім і усталеним освітнім форматом. Саме осмислення такого досвіду філософської освіти, описання освітніх методик та аналіз можливостей їх впровадження на українських теренах має стати першим кроком у розробці вітчизняних моделей. Зокрема, це відбувається в межах проекту "Філософсько-гуманітарний ліцей", основні ідеї якого було вперше представлено у червні 2015 року на круглому столі "Ребрендинг філософії: від університету до ліцею" в Інституті філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України [Ясна І. Аналітичний звіт про круглий стіл "Ребрендинг філософії: від університету до ліцею" // Освітня політика: портал громадських експертів, 2015-07-08]; у тому числі, шляхом проведення циклу експертних інтерв'ю з авторитетними представниками фахової спільноти ["Ребрендинг філософії": цикл експертних інтерв'ю // Освітня політика: портал громадських експертів. – <http://education-ua.org/ua/search?q=ребрендинг філософії>].

Важливою складовою цього процесу має стати також переклад і адаптація для українських умов відповідних посібників, як, наприклад, ще не опублікований переклад підручника з філософії для шкіл Австрії Вахтанга Кебуладзе, представлений, зокрема, на згаданому круглому столі "Ребрендинг філософії".

В цілому ж питання про впровадження елементів філософської освіти як на рівні молодшої школи, так і на рівні ліцеїв сьогодні лише починає підйматися, не виходячи за межі поодиноких ініціатив, але, безповоротно, є актуальним та потребує не лише активної розробки, але й популяризації та поширення серед представників академічної спільноти, освітян, представників відповідних інституцій державної влади та широких кіл населення – тобто тієї кропіткої роботи, що має передувати будь-яким системним змінам у суспільстві.